

Z WEBOVEJ PORADNE

Cudzie geografické názvy. – Kedy sa v slovenských textoch môžu používať originálne názvy miest ako *München, Köln, Venezia, København*?

Pri geografických názvoch sa rozlišujú endonymá a exonymá. Endonymum je názov geografického objektu v jazyku používanom na území, kde sa tento objekt nachádza, napr. *München, Köln, Venezia, København*. Exonymum je názov používaný v určitom jazyku pre geografický objekt nachádzajúci sa mimo územia, kde má tento jazyk úradné postavenie, a jeho podoba sa líši od názvu používaného v úradnom jazyku územia, kde sa tento geografický objekt nachádza, napr. slovenskými exonymami sú názvy v podobe *Mníchov, Kolín nad Rýnom, Benátky, Kodaň*. Takéto exonymá schválené názvoslovnou autoritou sa nazývajú štandardizované exonymá alebo štandardizované názvy a ich používanie je záväzné v slovenských kartografických dielach, v úradnej činnosti štátnych orgánov a obcí aj v tlači a v iných prostriedkoch masovej komunikácie. Zoznam slovenských exonym sa uvádza v publikácii Úradu geodézie, kartografie a katastra SR *Slovenské vžitá názvy geografických objektov ležiacich mimo územia Slovenskej republiky*, ktorá je prístupná na stránke www.skgeodesy.sk. Názvy ako *Mníchov, Benátky a Kodaň* nájdete aj v Pravidlách slovenského pravopisu aj na adrese slovník.juls.savba.sk. Cudzie geografické názvy, ktoré nemajú v slovenčine štandardizované exonymum, píše sa v pôvodnej podobe, napr. *Ålesund* v Nórsku, *Algeciras* v Španielsku, *Bacabal* v Brazílii.

Bachledova dolina. – Prečo sa *Bachledova dolina* píše s krátkym *a* na konci?

V prvej časti názvu *Bachledova dolina* je použité privlastňovacie prídavné meno, preto sa píše s krátkym *a* na konci.

Historický názov akadémie. – Je správne používať *Banská a lesnícka akadémia* alebo *Banická a lesnícka akadémia*?

Ako naznačuje spracovanie hesiel v Slovenskej všeobecnej encyklopédii Encyclopaedia Beliana (pri hesle *Banická a lesnícka akadémia* je odkaz na heslo *Banská a lesnícka akadémia*, pri tomto hesle sa ako rovnocenné uvádzajú obidve podoby; heslo aj výklad sú v elektronickej podobe prístupné na <https://beliana.sav.sk/heslo/banska-lesnicka-akademia>), v názve vysokej školy v Banskej Štiavnici sa v praxi používajú obe podoby prídavného mena: *Banská a lesnícka akadémia* aj *Banická a lesnícka akadémia*. Takéto spracovanie zodpovedá rozličnému uvádzaniu hesla v starších slovenských encyklopedických dielach, v ktorých sa v názve školy použilo buď prídavné meno *banský* (napr. v Encyklopédii Slovenska a v Pedagogickej encyklopédii Slovenska), prídavné meno *banický* (napr. v Slovenskom biografickom slovníku), alebo obidve (v Malej encyklopédii Slovenska). So zreteľom na význam prídavných mien *banský* a *banický* (porov. Krátky slovník slovenského jazyka aj I. zv. Slovníka súčasného slovenského jazyka) možno obidva názvy považovať za jazykovo správne a používať ich aj v odbornej literatúre. V rámci jedného textu odporúčame používať iba jednu podobu prídavného mena v názve, aby nevznikol dojem, že ide o dve rozličné školy.

Používanie slova *rande*. – Aké je množné číslo od slova *rande*? Ide o nesklonné slovo, teda absolvoval som viacero *rande* alebo *ránd*?

Ak je slovo nesklonné, znamená to, že vo všetkých pádoch má rovnaký tvar: *z rande, k rande, o rande, absolvoval som viacero rande*.

Skloňovanie cudzích ženských mien. – Ako sa v slovenčine skloňujú cudzie ženské mená *Bianca* a *Veronica*?

Cudzie ženské mená typu *Bianca, Veronica* [bianka, veronika] zaraďujeme podľa výslovnosti do vzoru *žena* (od *Biancy*, od *Veronicy* ako od *ženy*). V týchto menách je podľa cudzieho pravopisu spoluhláska *k* zapísaná písmenom *c*. Grafická podoba koreňa slova sa zachováva aj v nepriamych pádoch pri skloňovaní. Znáмым príkladom skloňovania mena takéhoto typu je *Tosca* – *boli sme na Tosce, slávna ária z Toscy*. Keďže spojenie písmen *cy* je pre slovenský pravopis neprirodzené, v prekladoch beletrie sa zvyčajne prispôbujú mená do slovenskej podoby *Bianka, Veronika* (ak ide o fiktívne postavy).

Rubikova kocka. – Často sa stretávam s rozličnými použitiami názvu hlavolamu *Rubikova ocka*. Ako sa správne píše – *Rubikova kocka*, *Rubiková kocka*, *rubikova kocka* alebo *rubiková kocka*?

Privlastňovacie prídavné meno *Rubikova* je odvodené od vlastného mena *Rubik*, a preto sa píše s veľkým začiatočným písmenom. Privlastňovacie prídavné mená utvorené od osobných podstatných mien mužského rodu sa tvoria príponami *-ov*, *-ova*, *-ovo* a skloňujú sa podľa vzoru *otcov: otcova* – *Rubikova*. Pravopisne správna podoba názvu hlavolamu je *Rubikova kocka*. Lexikalizované spojenie *Rubikova kocka* sa uvádza aj v Slovníku súčasného slovenského jazyka H – L (2011) pri hesle *kocka*.

Výslovnosť cudzích názvov značiek áut. – Ako sa majú vyslovovať cudzie názvy automobilov, napr. *Peugeot*, *Renault* či *Hyundai*?

Pri používaní cudzích názvov spoločností v slovenčine sa zväčša uplatňuje ich pôvodná výslovnosť, ale v niektorých prípadoch sa ustálila zdomácnená výslovnosť odlišná od pôvodnej výslovnosti. Pri názvoch *Peugeot* a *Renault* sa v základnom tvare používa pôvodná (francúzska) výslovnosť. Keďže pri skloňovaní sa koncová spoluhláska *-t* v slovenčine vyslovuje, napr. v *Peugeote*, z *Renaultu* [v pežote, z renoltu], vyslovuje sa často aj v nominatíve jednotného čísla [pežot, renolt].

Výslovnosť názvu značky automobilov *Hyundai* sa v slovenčine ustálene používa v podobe [hjundaj], v 6. zväzku slovenskej všeobecnej encyklopédie *Encyclopaedia Beliana* z r. 2010 sa však pri hesle *Hyundai* uvádzajú dva varianty výslovnosti [hjondä a hjundaj]. Keďže ide o juhokórejskú automobilku, začala sa pred niekoľkými rokmi v reklamách používať aj kórejská výslovnosť [hjondä], čím sa pravdepodobne rešpektovala požiadavka zadávateľa reklamy.

Rudohorie. – Ako mám písať slovo *r/Rudohorie*, ak ním myslím pohorie v Západných Karpatoch?

Ak namiesto geografického názvu *Slovenské rudohorie* použijeme jeho skrátenú podobu *Rudohorie*, píše sa ako vlastné meno s veľkým začiatočným písmenom.

Rod skratky. – Je správne *modulárna UPS* alebo *modulárny UPS*? V preklade je *UPS* mužského rodu (angl. *Uninterruptible Power Source*, teda *zdroj*), ale hovorovo sa používa *tá úpéeska*.

Pri rodovom určení skratky *UPS* (*Uninterruptible Power Supply* [Source] – neprerušíteľný zdroj energie) možno vychádzať z kľúčového slova *zdroj* a používať ju ako skratku mužského rodu – *modulárny UPS*. To, že hovorový výraz tejto skratky *úpeeska* je vzhľadom na zakončenie *-ka* ženského rodu, nie je na prekážku: porov. napr. skratku bývalých Bratislavských automobilových závodov *BAZ*, ktoré sa hovorovo nazývali *bazka*.

Uhorský rok. – Čo znamená slovné spojenie *raz za uhorský rok*? Aký dlhý je ten *uhorský rok*?

Spojením *uhorský rok* sa nevyjadruje konkrétny časový interval. Tento výraz sa v súčasnosti používa iba vo frazeologizme *raz za uhorský rok*, ktorým sa hovorovo vyjadruje význam „veľmi zriedka“. Spojenie *uhorský rok* je pravdepodobne motivované skutočnosťou, že v Uhorsku sa mohli muži upísať na rok vojenčiny, ale v čase vojnového konfliktu sa ich služba u vojska predĺžila podľa potreby aj na niekoľko rokov.

Skloňovanie názvov miest. – Prečo majú názvy *Ružomberok* a *Liptovský Hrádok* odlišné prípony v genitíve, keď sú obidva rovnako zakončené na *-ok*?

Názvy *Ružomberok* a *Hrádok* sa skloňujú podľa vzoru *dub*. V genitíve jednotného čísla je pri vzore *dub* pádová prípona *-a*, napr. *most* – *mosta*, *zákon* – *zákona*, *Zvolen* – *Zvolena*; v niektorých prípadoch pádová prípona *-u*, napr. *dom* – *domu*, *kov* – *kovu*, *Poprad* – *Popradu*. Prípony *-a* a *-u* sú variantné prípony. Niektoré slová majú v genitíve jednotného čísla dvojtvary, napr. *rok* – *roka/roku*, *kaktus* – *kaktusa/kaktusu*, *bok* – *boka/boku*.

Podľa Morfológie slovenského jazyka úplne presné pravidlá o tvorení genitívu jednotného čísla podstatných mien vzoru *dub* nie je možné podať. Pri neistote treba zisťovať správny tvar v Pravidlách slovenského pravopisu alebo v Krátkom slovníku slovenského jazyka, kde sa pri každom podstatnom mene uvádza tvar genitívu jednotného čísla. Uvedené tvary sú záväzné.

Pri názve *Ružomberok* je teda správny tvar *Ružomberka* a pri názve *Liptovský Hrádok* je správny tvar *Liptovského Hrádku*.

Prídavné mená *baltický* a *baltský*. – Aký zemepisný názov sa správne spisovne používa, *Baltické* alebo *Baltské more* a prečo?

Pridavné mená *baltský* a *baltický* sú obe spisovné a uvádzajú sa v Pravidlách slovenského pravopisu. Aj pri názve vnútorného mora Atlantického oceánu medzi severnou, strednou a východnou Európou sa v minulosti používali obidva názvy – *Baltské more* i *Baltické more* a takto sa uvádzali aj v Slovníku slovenského jazyka (1959 – 1968). Neskôr sa štandardizovala podoba *Baltské more*, ktorá sa uvádza aj v kodifikačných príručkách, sprístupnených na stránke slovník.juls.savba.sk. Pridavné meno *baltský* sa používa aj v iných spojeniach, napr. *baltské štáty*, *baltské jazyky* (v lingvistike).

Obyvateľ Rakúsko-Uhorska. – Obyvatelia Rakúsko-Uhorska boli *rakúskouhorčania*, *Rakúsko-Uhorčania* alebo *Rakúskouhorčania*?

V súvislosti s mnohonárodným štátom Rakúsko-Uhorskom sa nepoužíva a ani sa nepoužívalo obyvateľské meno Rakúskouhorčan. Odporúčame Vám používať spojenie obyvateľa Rakúsko-Uhorska.

Berlínsky múr. – S akým písmenom sa píše názov bývalého múru v Berlíne? A aký je názov Berlína a Nemecka v období socializmu, keď boli rozdelené na východnú a západnú časť?

Názov pamätného múru v Berlíne odporúčame písať s veľkým začiatočným písmenom – *Berlínsky múr*. V čase rozdelenia na východnú a západnú časť sa Berlín označoval ako *východný Berlín* a *západný Berlín*. Východná časť Nemecka sa oficiálne nazývala Nemecká demokratická republika, neoficiálne *východné Nemecko*, štát, ktorý vznikol zo západnej časti, mal oficiálny názov Nemecká spolková republika, neoficiálne *západné Nemecko*.

Názvy orgánov školy. – V slovnom spojení *školská rada*, *rada školy* a pod. sa píše slová s malým písmenom. Ako je to však, ak sa určuje aj miesto, napríklad *rada školy pri Základnej škole, Lipová 13 v Košiciach*? Alebo je to *Rada školy*?

V Pravidlách slovenského pravopisu (2013) v podkapitole 1.3.3. sa uvádza, že s veľkým začiatočným písmenom sa píše názvy najvyšších a jedinečných komisií, rád, výborov a pod. So zreteľom na to, že rada školy predstavuje dôležitý samosprávny orgán školy, v jazykovej praxi sa pri plnom názve často píše s veľkým začiatočným písmenom a z jazykového hľadiska

to nemožno odmietnuť. Je to zrejme aj vplyvom určitej tradície, keď sa názov *združenie rodičov a priateľov školy*, predchodcu rady školy, v minulosti písal pri plnom názve s veľkým začiatočným písmenom, napr. *Združenie rodičov a priateľov školy pri Gymnáziu A. Sládkoviča v Krupine*.

Richelieu. – Ako skloňujeme meno *Richelieu*?

Meno známeho francúzskeho kardinála možno skloňovať dvojako; podľa vzoru *chlap: Richelieu* [rišelijö] – *Richelieua* – *Richelieuovi* – *Richelieua* – (o) *Richelieuovi* – (s) *Richelieuom* alebo podľa vzoru *kuli: Richelieuho* – *Richelieumu* – *Richelieuho* – (o) *Richelieum* – (s) *Richelieum*.

Scudzenie a odcudzenie. – Aký je rozdiel medzi slovami *scudzenie* a *odcudzenie*?

Podstatné mená *scudzenie* a *odcudzenie* majú odlišný význam. Právnický termín *scudziť* má význam „predajom alebo darovaním odovzdať do vlastníctva inej osoby“, kým sloveso *odcudziť* má významy 1. „neoprávnene si prisvojiť, ukradnúť“, 2. „urobiť (citovo) cudzím, ľahostajným“. S uvedenými významami súvisia aj významy podstatných mien *scudzenie* a *odcudzenie*. Spojením *scudzenie veci* sa označuje predaj alebo darovanie veci inej osobe, opak nadobudnutia. Spojením *odcudzenie veci* sa nazýva neoprávnené prisvojenie si cudzej veci, teda krádež.